

Gry i zabawy na lekcjach języka niemieckiego w czeskiej szkole waldorfskiej

HENRYK DUSZYŃSKI

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Abstract

Games and play in German language lessons at the Czech Waldorf School

Games and play activities have an important role in foreign language teaching. According to the concepts of Waldorf pedagogy, children learn two foreign languages from the first class of primary school. The teaching process is based on playing, listening and repeating words and imitating gestures. The children learn nursery rhymes, counting-rhymes and songs. Vision, hearing, touch and movement are involved during lessons. With older children language games, word games and crosswords help to assimilate a foreign language. In this article are presented the games and play activities which were introduced into German language lessons at the Waldorf primary school in Pisek (Czech Republic). The author spent three months in this school as a German teacher's assistant (Socrates-Comenius Programme participant).

1. Podstawy pedagogiki waldorfskiej

Założeniem pedagogiki waldorfskiej, stworzonej przez antropozofa Rudolfa Steinera, jest wychowanie do wolności. To pedagogika zorientowana na wyzwalamie sił twórczych dziecka (Wasiukiewicz, 2002, s. 40), jego wszech-

stronny rozwój (rozumiany jako rozwój woli, uczuć i myślenia)¹. Pierwsza szkoła waldorfska powstała w 1919 r. w Stuttgarcie dla dzieci robotników i urzędników fabryki papierosów „Waldorf-Astoria”². W latach 1921–1931 w Niemczech powstawały kolejne szkoły, ponadto powołano placówki w Holandii, Szwajcarii i Anglii. Rozwój szkolnictwa waldorfskiego został zahamowany wraz z wprowadzeniem ustroju totalitarnego w Niemczech i krajach znajdujących się pod okupacją hitlerowską. Odrodzenie ruchu waldorfskiego nastąpiło po II wojnie światowej, jednak w Polsce pierwsza szkoła mogła powstać dopiero po zmianie ustroju politycznego (Śliwerski, 2006, s. 296–297). Obecnie na świecie istnieje ok. 900 placówek waldorfskich, z czego kilkanaście w Polsce.

Kontrowersje budzić mogą antropozoficzne podstawy nauczania i wychowania. Zdaniem Rudolfa Steinera „człowiek jest wiecznym duchem, wcielającym się od czasu do czasu w ciało własne o coraz wyższym stopniu uduchowienia w trakcie życia doczesnego (od ciała fizycznego, przez ciało eteryczne, astralne i ciało Ja), a po śmierci w ciało innej osoby” (Śliwerski, 2006, s. 298). Celem takiej ewolucji jest doskonalenie się człowieka. Zgodnie z tą wykładnią wychowawca waldorfski powinien prowadzić swoich uczniów przez cały okres ich pobytu w szkole, aby pomóc im w owym doskonaleniu się³. Zadaniem nauczycieli jest również dbanie o własny rozwój duchowy. W szkołach waldorfskich nie korzysta się z podręczników, ich rolę odgrywają gładkie zeszyty prowadzone przez uczniów. Rzadko stosowane są też środki multimedialne (np. komputery). Każde zajęcia rozpoczynają się i kończą tzw. przesłaniem (w języku czeskim *průpověď*). Jest to rodzaj antropozoficznej modlitwy⁴. Podczas lekcji głównej (od godziny 8 do 9.50)⁵ dzieci uczą się przedmiotów wymagających wiedzy i rozumienia (np. matematyka, język ojczysty, chemia, historia). Na każdy przedmiot przeznaczają się z reguły 2-3 tygodnie, wraca się jednak do niego po jakimś czasie, aby uczniowie nie zapomnieli tego, czego się nauczyli. Po przerwie, od godziny 10.20, następują lekcje języków obcych oraz zajęcia praktyczne i artystyczne (np. muzyka, wychowanie fizyczne, prace

¹ Więcej informacji o pedagogice waldorfskiej znajdzie Czytelnik w pracach: Carlgren, 1994; Kawula, 1994; Kayser, Wagemann, 1998 (opracowanie krytyczne); Kiersch, 2008; Śliwerski, 2006; Wasiukiewicz, 2002.

² Stąd nazwa szkoły.

³ W rzeczywistości jednak występuje dość duża rotacja nauczycieli, w związku z czym model ów nie sprawdza się.

⁴ Przykładowe przesłania w języku niemieckim: *Sonne, Mond und Sterne haben wir so gerne, weil in ihrem Lichte gut unsere ganze Erde ruht, Ich schaue in die Welt, / In der die Sonne leuchtet, / In der die Sterne funkeln; / In der die Steine lagern, / Die Pflanzen lebend wachsen, / Die Tiere fühlend leben, / In der der Mensch beseelt / Dem Geiste Wohnung gibt*. Wypowiedaniu poszczególnych słów towarzyszą określone gesty.

⁵ Podaję przykładowy zarys dnia, obowiązujący w szkole waldorfskiej w Pisku (Czechy). Szerzej o sytuacji antropozofii w Czechach, w tym pedagogiki waldorfskiej, zob. w: Hradil, 2002.

ręczne). Nauczyciele nie mają do dyspozycji systemu ocen – jedynie pod koniec roku umieszcza się na świadectwach oceny opisowe⁶.

Pedagogice waldorfskiej zarzuca się często niemożność pogodzenia jej przesłanek światopoglądowych z religią chrześcijańską oraz koncentrowanie się bardziej na formowaniu charakterów uczniów niż na przekazie treści (zob. Śliwerski, 2006, s. 305). Moje wątpliwości budzi brak stopni, co nie wpływa mobilizująco na uczniów, którzy bez względu na wyniki w nauce przechodzą do następnej klasy.

2. Języki obce w szkole waldorfskiej

Dzieci w szkołach waldorfskich uczą się dwóch języków obcych już od pierwszej klasy szkoły podstawowej. Przyjmuje się bowiem, iż do dziesiątego roku życia dziecko może przyswoić język bez obcego akcentu, bezpośrednio naśladowując wymowę i intonację (Wasiukiewicz, 2002, s. 55). Istotny jest dobór obu języków, gdyż „jeden język musi być skupiony i zdyscyplinowany, a drugi lekki, powiewny, płynny. Wszystko po to, aby człowiek mógł zachować wewnętrzną równowagę” (Kowalska, Przybył, 2001, s. 97). W glottodydaktyce waldorfskiej występują cztery zasady: uczenie się przez naśladowanie, mówienie wspierane gestem, poezja przed prozą, ćwiczenie przez powtarzanie (Wasiukiewicz, 2002, s. 56).

W klasach I-III w trakcie nauki języka obcego stosowane są wierszyki, piosenki, wyliczanki, gdyż rym, rytm i melodia pomagają zapamiętać słownictwo (Kowalska, Przybył, 2001, s. 98). Celowe jest ponadto używanie rekwizytów (np. zabawek pluszowych) i obrazków. Na tym etapie nauczyciel powinien unikać używania języka ojczystego.

Nauka czytania i pisania w języku obcym rozpoczyna się w klasie czwartej. Istotne jest niewątpliwie dopasowanie treści nauczania do wieku ucznia (w młodszych klasach bajki, w klasach IV-VI anegdota o różnych narodach, w starszych klasach również tematy obejmujące elementy literatury danego obszaru językowego). Od klasy czwartej rozpoczyna się stopniowe wprowadzanie gramatyki języka obcego. Ćwiczenia na lekcji powinny oddziaływać na wzrok (obrazki), słuch (opowiadania, piosenki), dotyk (rysowanie palcem po dłoni) oraz ruch (gesty, gry ruchowe, rysowanie).

⁶ Występują jednakże odstępstwa od tej reguły, np. w waldorfskiej szkole podstawowej w Pisku (Czechy) uczniowie klasy dziewiątej (ostatniej) otrzymują na świadectwach tradycyjne oceny. Jest to spowodowane zasadami rekrutacji do szkoły średniej.

3. Gry i zabawy w szkole waldorfskiej

Gry i zabawy⁷ pełnią ważną funkcję w procesie nauczania języków obcych: rozwijają spostrzegawczość, kształcą wyobraźnię i silną wolę, kształtują postawy (Siek-Piskozub, 1997, s. 8), przyczyniają się do wzbogacenia słownictwa (Львова, 2008, s. 5), rozwijają pamięć oraz skłaniają do rozważań nad językiem. Podczas gier i zabaw doskonalą się procesy myślowe, takie jak analiza, synteza, porównanie, uogólnienie, klasyfikacja, dzięki czemu pogłębia się aktywność myślowa i komunikacyjna uczniów (Boczula, Wiereszczagina, 1999, s. 4). Francis Edmunds (1996) pisze o grach w szkolnictwie waldorfskim następujący sposób:

Z grami nie wiąże się żadnej specjalnej etyki, a zdolny zawodnik nie jest przedmiotem jakiegось szczególnego kultu. Podziwiany jest za dobre wyniki, tak jak podziwia się dobrego rzemieślnika, dobrego aktora, muzyka czy w ogóle człowieka w czymś dobrego. Nie jest wstydem, jeżeli ktoś nie potrafi w coś grać. Są dzieci przejawiające naturalną niechęć do zorganizowanych gier i trzeba je również brać pod uwagę, znajdując dla nich odpowiednią alternatywę. Nasze dzieci jednak, jeżeli już w coś grają, to grają dobrze i znane są z tego, że na ogół nie dają się przeciwnikowi. Wnoszą w grę równowagę, zwinność i entuzjazm, zdobyte dzięki innym działaniom (s. 98-99).

W niniejszym artykule chciałbym zaprezentować gry i zabawy stosowane na lekcjach języka niemieckiego⁸ w Wolnej Waldorfskiej Szkole Podstawowej i Przedszkolu w Pisku w Czechach (*Základní škola Svobodná a Mateřská škola Písek*), gdzie, dzięki uczestnictwu w programie Socrates-Comenius, spędziłem trzy miesiące (luty-maj 2007 r.) jako asystent nauczyciela języka niemieckiego (Duszyński, Cvachovcová, 2007)⁹. Podczas mojego pobytu w Czechach prowadziłem również cykl lekcji pokazowych dotyczących języka i kultury polskiej. Poniżej przedstawiam propozycje gier i zabaw prowadzonych przeze mnie oraz przez nauczycielkę języka niemieckiego, Jaroslavę Cvachovcovą. Są to zarówno propozycje własne, jak i zaczerpnięte z dostępnych opraco-

⁷ Pomijam w artykule kwestie terminologiczne dotyczące różnicy między grą a zabawą. Szerzej na ten temat w pracach Teresy Siek-Piskozub (1997, s. 10-12; 2001, s. 19-35).

⁸ Nauczaniu języka niemieckiego w szkole waldorfskiej poświęcony jest niemieckojęzyczny portal internetowy *Deutsch als Fremdsprache an der Waldorfschule*: <<http://www.waldorf-daf.info/index.htm>>.

⁹ Niniejszy projekt – Asystentura językowa został zrealizowany przy wsparciu finansowym Wspólnoty Europejskiej w ramach Programu Sokrates-Comenius. Treści samego projektu lub materiałów nie odzwierciedlają stanowiska Komisji Europejskiej czy Agencji Narodowej w danej sprawie, a w związku z tym ani Komisja, ani Agencja Narodowa nie ponosi za nie odpowiedzialności.

wań dydaktycznych, m.in. z czasopisma *Juma* oraz z książki J. Hanšpachovej i Z. Řandovej (2006).

KLASY I-II

W klasach tych zastosowanie mają gry ruchowe, a także piosenki, których celem jest wzbudzenie zainteresowania językiem obcym. Zgodnie z zasadami pedagogiki waldorfskiej słowom towarzyszą gesty, dzięki którym dzieci, które nie potrafią jeszcze powtarzać słów w obcym języku, biorą czynny udział w grze. Nie siedzą cały czas w ławce, lecz poznają język, poruszając się.

FINGERSPIEL „WO IST DER DAUMEN“ – zabawa paluszkowa „Gdzie jest kciuk“ polegająca na śpiewaniu piosenki (melodia *Panie Janie*) i jednoczesnym wykonywaniu odpowiednich gestów palcami:

Wo ist der Daumen, wo ist der Daumen (dłonie znajdują się za plecami),
Hier ist er, hier ist sie (pokazujemy najpierw jeden kciuk, potem drugi),
Guten Tag, wie geht es? Danke, bin zufrieden (poruszamy kciukami),
Er geht fort. Sie geht fort (najpierw jedną dłoń, potem drugą chowamy za plecami).

W kolejnych zwrotkach występują kolejne palce *Zeigefinger, Mittelfinger, Ringfinger, kleiner Finger*, na końcu wszystkie palce (*alle Finger*).

BRUDER JAKOB – piosenka *Panie Janie* wykonywana w połączeniu z ruchami ciała:

Bruder Jakob (x2),
schläfst du noch? (x2),
es läutet in die Schule (x2),
Bim, bam, bom (x2) (poruszamy tułowiem w lewo, w prawo, w lewo).

ADAM HATTE SIEBEN SÖHNE – gra ruchowa łącząca elementy pantomimy z naśladowaniem gestów i śpiewaniem. W trakcie pierwszej części uczniowie z nauczycielem chodzą dookoła sali i śpiewają piosenkę, natomiast poczynając od trzeciego wersu, zatrzymują się i śpiewając dalej, wykonują gesty zgodnie ze słowami piosenki:

Adam hatte sieben Söhne,
sieben Söhne hatte Adam,

*sie aßen nicht sie tranken nicht,
sie machten alle so wie ich.
Mit dem Köpfchen nick, nick, nick,
mit dem Finger tick, tick, tick,
mit dem Füßchen trab, trab, trab,
mit den Händchen klapp, klapp, klapp.*

WYLICZANKI, np. *ICH BIN PETER, DU BIST PAUL*:

Ich bin Peter, du bist Paul. Ich bin fleißig, du bist faul. Ich bin groß und du bist klein. Er ist schmutzig, sie ist rein. Eins, zwei, drei, du bist frei.

LIRUM, LARUM LÖFFELSTIEL – zabawa z wykorzystaniem przedmiotu. Dzieci z nauczycielem siadają w kółeczku. Nauczyciel wypowiada rymowaną, obracając łyżeczkę, po czym wykonuje jakiś ruch łyżeczką. Zadaniem dzieci jest powtórzenie tej czynności:

Lirum, larum Löffelstiel. Wer das nicht kann, der kann nicht viel.

GRUß AN DIE SONNE – rymowanka rozwijająca umiejętność koncentracji i aktywność ruchową:

*Die Sonne geht auf, (x2) (wstajemy)
Wir danken dir, Erde, (wznosimy ręce nad głową)
dass du dich drehst (krążymy dłońmi nad głową)
und für uns da bist. (kłaniamy się)*

KLASY III-V

Uczniowie z klas III-V grali w bingo, domino oraz memory (pexeso). Ponadto zaproponowałem gry zespołowe wymagające wzajemnego zaufania, współpracy i koncentracji:

ELEKTRIZITÄT – gra drużynowa trenująca umiejętność współpracy oraz szybkiego reagowania. Dwie drużyny o jednakowej liczbie graczy stoją naprzeciw siebie, tworząc dwa rzędy. Gracze danej drużyny trzymają się za ręce. Obok stoi taboret/krzesło z zabawką pluszową – w takiej odległości, by ostatni z obu drużyn mogli jej dotrzeć. Pierwsi gracze z obu grup patrzą na nauczyciela, pozostali na pluszaka. Nauczyciel wypowiada proste zdanie, które jest

prawdziwe bądź fałszywe, np. *Mein T-Shirt ist braun*. Jeżeli to prawda, gracz ściska dłoń sąsiadowi, ten następnemu, aż do ostatniego gracza, który powinien jak najszybciej złapać pluszaka. To samo dotyczy drugiej drużyny. Punkt otrzymuje grupa, której uda się wykonać zadanie. Jeśli zdanie nie jest prawdziwe, pierwsi gracze nie wysyłają sygnału. Po każdej rundzie gracze zamieniają się miejscami. Gra trwa tak długo, dopóki wszyscy uczniowie nie wystąpią w roli wysyłającego sygnał.

STILLE POST – czyli głuchy telefon. Uczestnicy wybierają jedną osobę, która rozpocznie grę. Zadanie polega na wymyśleniu słowa lub zdania, które pierwszy uczestnik zabawy szeptem do ucha kolejnej osobie. Ta zaś przekazuje następnie to, co zrozumiała, a ta kolejnej, aż do ostatniego uczestnika. Ten zaś głośno wypowiada usłyszaną frazę, która z reguły jest odmienna od pierwotnej. Jest to spowodowane faktem, iż poszczególni uczestnicy zniekształcają ją (ponieważ np. nie dosłyszeli lub nie zrozumieli przekazu sąsiada).

PEXESO – gra ćwicząca pamięć wzrokową i zdolność koncentracji. Klasę dzielimy na kilka grup. Każda otrzymuje zestaw kart z obrazkami przedstawiającymi zwierzęta. Tworzą one pary: na jednej karcie jest narysowane zwierzę, na drugiej oprócz rysunku znajduje się nazwa zwierzęcia w języku niemieckim. Karty są podczas gry obrócone obrazkiem na dół. Celem gry jest wyszukiwanie takich samych par obrazków.

KLASY VI, VIII, IX¹⁰

Uczniom starszych klas zaproponowałem rebusy, krzyżówki, łamańce językowe, gry planszowe. Z uwagi na dość wysoki poziom znajomości języka w ósmej i dziewiątej klasie możliwe było wykorzystanie gier skłaniających do rozważań nad językiem.

BRETTSPIEL „WO, WANN, WIE“ – gra planszowa dla kilku osób; na polach prowadzących od startu do mety znajdują się pytania typu *Wie spät ist es?*, *Wo warst du in den Sommerferien?*, *Wann fährst du zur Oma?* Występują też pola

¹⁰ Szkoła podstawowa w Czechach liczy dziewięć klas. Nie asystowałem ani nie prowadziłem zajęć w klasie siódmej, gdzie języka niemieckiego uczyła bowiem inna osoba – wychowawca. W klasie tej przeprowadziłem tylko lekcję pokazową języka i kultury polskiej.

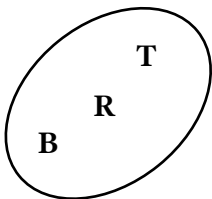
„powrót na start“. W przypadku niepoprawnej (leksykalnie i gramatycznie) odpowiedzi gracz czeka jedną rundę. Wygrywa osoba, która jako pierwsza dotrze do mety.

PFANNKUCHENGESCHICHTE – Każdy z uczniów otrzymuje kartkę papieru. Zapisuje na niej jakikolwiek rzeczownik (z rodzajnikiem) w mianowniku liczby pojedynczej (odpowiedź na pytanie *wer?, was? – kto?, co?*). Następnie zagina kartkę tak, by zasłonić to słowo, i przekazuje ją sąsiadowi z prawej strony (sam otrzymuje zarazem kartkę od kolegi z lewej strony). Na otrzymanej kartce uczniowie zapisują czasownik w trzeciej osobie liczby pojedynczej (*was macht er/sie/es? – co robi?*), zaginają kartkę z dopisanym słowem i podają dalej. Kolejne słowa, które gracze zapisują, to okolicznik czasu (*wann? – kiedy?*), okolicznik sposobu (*wie? – jak?*) i okolicznik miejsca (*wo? – gdzie?*). W ten sposób jedno zdanie jest tworzone przez pięć osób, które nie widzą słów napisanych przez poprzednika. Wynikiem tej zabawy jest powstanie komicznych zdań typu „*Ein Elefant tanzt um acht Uhr sehr schnell auf dem Teller*“.

ZUNGENBRECHER – łamańce językowe, np. *Meine Mäuse haben Läuse; Geh den Weg, wenn es geht; Zehn Ziegen ziehen Zucker zum Zoo; Der Mondschein schien schon schön.*

RÄTSELWÖRTER/BUCHSTABENRÄTSEL – zagadki literowe, na przykład:

K	halt	richt
HAUS (<i>Kaufhaus</i>)	ung (<i>Unterhaltung</i>)	Sach (<i>Sachunterricht</i>)
fel fel (<i>Zweifel</i>)	er er er er er er er er er er er er er	bahn (<i>Achterbahn</i> ‘kolejka górską’)
N 8 (<i>Nacht</i>)	H+ERT (<i>hundert</i>)	

_____ ist das B. _____ is das R. Rechts ist das ____.
Und wo ist das O? Das iste ein _____! (das Brot)

D

K

(*Kind*)

DRUDELN – *drudle* to zabawa polegająca na rysowaniu prostych, pozornie nic nieznaczących rysunków i dopasowywaniu do nich znaczeń poprzez skojarzenia. Zabawa rozwija wyobraźnię. Przykład:

eine Zahnbürste für Zahnlose

RÄTSEL und SILBENRÄTSEL – zagadki i szarady (związane z przyrodą, odzieżą, zawodami, porami roku itd.), na przykład:

In diesem Silbenrätsel sind 8 Berufe. Schreibt die Berufe mit dem Artikel auf! (W tej szaradzie ukrytych jest 8 zawodów. Napiszcie je z rodzajnikami!).

Po – fah – ker – Haus – re – käu – zist – frau – ster – rin – Ver – Bus – li – tri – Haus – fe – Leh – Zahn – rer – Elek – arzt – mei – rin. (Polizist, Hausfrau, Lehrerin, Busfahrer, Zahnarzt, Verkäuferin, Elektriker, Hausmeister).

Welche Schuhe trägst du nicht an den Füßen? (die Handschuhe).

Man kann es essen. Es ist zerbrechlich. Zu Ostern ist es farbig (das Ei).

Ich lebe in kleinen Löchern. Ich habe zwei lange Fühler. Im Sommer zirpe ich laut (die Grille).

Welcher Monat ist das? „Och heiße fast so wie mein Nachbarmonat!“ (Juni/Juli).

Sag mir, welches Tier das ist, das so gerne: Mäuse frisst (die Katze), Möhren frisst (das Kaninchen), Hafer frisst (das Pferd), Körner frisst (das Huhn), Nüsse frisst (das Eichhörnchen), alles frisst (das Schwein).

4. Wnioski

Gry i zabawy sprawiają dzieciom i młodzieży dużo radości. Warto więc stosować je podczas lekcji języka obcego. Wcześniej należy oczywiście postawić sobie pytanie, jaki cel chcemy osiągnąć poprzez daną grę czy zabawę. Sądzę, iż przedstawione powyżej propozycje wykorzystać można niezależnie od przyjętego sposobu uprawiania pedagogiki, a więc zarówno w szkole typu waldorfskiego, jak również w tradycyjnej szkole. Gry i zabawy umożliwiają bowiem dzieciom uczenie się języka obcego w sposób zbliżony do nauki języka ojczystego, poprzez słuchanie i naśladowanie. Melodia języka zapada dzieciom w pamięć również dzięki powtarzaniu gier i zabaw na kolejnych lekcjach. Istotnym zadaniem każdej szkoły jest nauczenie funkcjonowania w społeczeństwie, w tym umiejętności pracy w grupie. Osiągnięciu tego celu sprzyjają gry zespołowe. Uczą one ponadto zdrowego współzawodnictwa. Innym celem, równie ważnym, jest rozwój logicznego myślenia, czemu służą m.in. zagadki i rebusy. I wreszcie ostatni cel – wszystkie zaproponowane gry oraz zabawy kształtują kompetencję językową uczniów.

LITERATURA

- Boczula, J., Wiereszczagina, I. (1999). *Мы учим и играем. Gry i zabawy na lekcjach języka rosyjskiego*. Warszawa: WSiP.
- Carlgren, F. (1994). *Wychowanie do wolności. Pedagogika Rudolfa Steinera. Obrazy i relacje z międzynarodowego ruchu szkół steinerowskich* (tłum. M. Głazewski). Gdynia: Genesis.
- Deutsch als Fremdsprache an der Waldorfschule*. Online: <<http://www.waldorf-daf.info/index.htm>>. Data dostępu: 11 listopada 2010 r.
- Duszyński, H., Cvachovcová, J. (2007). Jazyková asistentura Socrates – Comenius, *Listy ZŠ Svobodná a MŠ Písek* (duben – květen, školní rok 2006/2007). Online: <http://www.zssvobodna.cz/PDF/school/listy03_0407.pdf>. Data dostępu: 11 listopada 2010 r.
- Edmunds, F. (1996). *Pedagogika Rudolfa Steinera. Szkoły waldorfskie na świecie i w Polsce* (tłum. A. Konczewska). Warszawa: Spektrum.
- Hanšpachová, J., Řandová, Z. (2006). *Němčina plná her: pro děti předškolního a mladšího školního věku*, Praha: Portál.
- Hradil, R. (zest.). (2002). *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula.
- Kawula, S. (red.). (1994). *Szkoła alternatywna. Z teorii i praktyki szkół waldorfskich*. Olsztyn: Wydawnictwo WSP Olsztyn.
- Kayser, M., Wagemann, P.-A. (1998). *Uczyliśmy w szkole waldorfskiej. O historii i praktyce pewnej pedagogicznej utopii* (tłum. M.S. Szymański). Warszawa: WSiP.

- Kiersch, J. (2008). *Pedagogika waldorfska. Wprowadzenie do pedagogiki Rudolfa Steinera*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls“.
- Kowalska, D., Przybył, A. (2001). Języki obce w szkole waldorfskiej. W: I. Prokop (red.). *Materiały I Meetingu Glottodydaktycznego zorganizowanego w ramach Podyplomowego Studium Glottodydaktyki 1999/2000* (s. 97-102). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Siek-Piskozub, T. (1997). *Gry i zabawy w nauczaniu języków obcych*. Warszawa: WSiP.
- Siek-Piskozub, T. (2001). *Uczyć się bawiąc. Strategia ludyczna na lekcji języka obcego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Śliwerski, B. (2006). Pedagogika waldorfska. W: Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki. Tom 1* (s. 293-306). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wasiukiewicz, J. (2002). *Pedagogika waldorfska w teorii i praktyce*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Львова, С.И. (2008). *Русский язык (5-11 классы): лингвистические игры*. Москва: Эксмо.

mgr Henryk Duszyński, lingwista stosowany, asystent w Instytucie Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, henryk_duszynski@interia.pl

Gry i zabawy na lekcjach języka niemieckiego w czeskiej szkole waldorfskiej

Abstrakt

Gry i zabawy pełnią ważną funkcję w procesie nauczania języków obcych. Zgodnie z założeniami pedagogiki waldorfskiej dzieci uczą się dwóch języków obcych już od pierwszej klasy szkoły podstawowej. Nauka polega na zabawie, słuchaniu i powtarzaniu słów oraz naśladowaniu gestów. Dzieci uczą się wierszyków, wylizanelek i piosenek. Angażowany jest zmysł wzroku, słuchu, dotyku, a także ruch. W starszych klasach opanowanie języka ułatwiają gry językowe, rebusy i krzyżówki. W artykule przedstawione są gry i zabawy stosowane na lekcjach języka niemieckiego w waldorfskiej szkole podstawowej w Pisku (Czechy), gdzie autor, jako uczestnik programu Socrates-Comenius, spędził trzy miesiące w charakterze asystenta nauczyciela języka niemieckiego.

